

მეფე ერეკლე I და კათოლიკობა (პრობლემის ახლებური ანალიზი)

საკითხის უკეთ გაგების მიზნით მოკლედ განვაზოგადებთ მოვლენების წანამძღვრებს. მან უნდა მოგვცეს იმის გასაღები, თუ რა ვითარებაში უხდებოდა ერეკლე I-ს ირანის შაჰის კარზე ტახტის ძიება და რამ აღძრა მასში კათოლიკობისადმი ინტერესი. მოკლედ, რუსეთის ხელდებულის (1639), კახეთის (1606-1648) და ქართლ-კახეთის (1625-1632) მეფე თეიმურაზ I-ის რუსული პოლიტიკა (1619-1660) და დიპლომატია დამარცხდა (დაწვრ. იხ: მამისთვალიშვილი 2011, 97-113; 324-403). ორმხრივი უნდობლობის (მამისთვალიშვილი 2011, 423) ატმოსფეროში მიმდინარე ამ ურთიერთობის ძაფების საბოლოო გაწყვეტა არც ერთ მხარეს არ სურდა. ამის დასტური იყო 1652 წელს (ტივაძე 1990, 122; საითიძე 2001, 176; მამისთვალიშვილი 2019, 200) თუ 1653 (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები 1973, 327) წელს მოსკოვის კარზე იმერეთის სამეფოს შეხიზნული და ტახტდაკარგული თეიმურაზ I-ის მიერ თავისი შვილიშვილის, უფლისწული ერეკლე-ნიკოლოზის „აღსაზრდელად“ თუ მძევლის სტატუსით (მამისთვალიშვილი 2011, 418) გაგზავნა. ერეკლეს თან ახლდა დედა და 100-კაციანი ამალა (ტივაძე 1990, 122). „მეგობრად“ მიჩნეული რუსეთის მეფის კარზე „აღსაზრდელი“ თუ მძევალი უნდა ქცეულიყო იმ ღერძად, რომელზეც ორივე მხარე ააგებდა თავიანთ სტრატეგიებს, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებსა და დიპლომატიურ ქმედებებს. მეტ-ნაკლებად ორივე მხარე ამგვარი ფორმით ცდილობდა კავშირის შენარჩუნებას. რადგან ამ საკითში ჩაღრმავება არ წარმოადგენს ჩვენს მიზანს, მასზე მეტს არ გავაგრძელებთ.

ერთი სიტყვით, ერეკლე უფლისწულის მძევლობა, რომელიც ორმხრივ ვალდებულებებს შეიცავდა, მიზანს ვერ აღწევდა. რიგი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამო მოსკოვის სამეფო კარი თეიმურაზ მეფისათვის იმ რეალურ სამხედრო მოკავშირედ ვერ იქცა, რომელიც მას

დაკარგულ სამეფო ტახტზე აღადგენდა და ირანის მხრიდან მოსკოვის ხელდებულის აღიარებას მოუტანდა. ამაში თეიმურაზ მეფე მოსკოვში ელჩობის დროს (1657-58 წწ.) საბოლოოდ დარწმუნდა (ტივაძე 1990, 131-137), თუმცა უშედეგო დიპლომატიურ თამაშს განაგრძობდა. 1658 წლის სექტემბრის მიწურულს მოსკოვიდან სამშობლოში მომავალმა მეფემ სარატოვიდან რუსეთის მეფე ალექსეი I-ს (1645-1676) ერეკლე ბატონიშვილისა და დედამისის, ელენეს, საქართველოში გამოშვება სთხოვა (ტივაძე 1977, 85). რუსეთის მეფემ პირობა შეასრულა (ტივაძე, 1990: 137). 1660 წლის ზაფხულში რუსეთიდან დიდი ამალით სამშობლოსკენ მომავალი ერეკლე უფლისწული (ტივაძე 1977, 86; ტივაძე, 1990: 137) 1662 წელს ჩამოვიდა საქართველოში (მამისთვალიშვილი, 2019: 203) და კახეთში გამეფებას შეეცადა, მაგრამ „...ქართლის მეფე ვახტანგ V-სთან ბრძოლაში დამარცხდა და იძულებული გახდა, თავი კვლავ მოსკოვისათვის შეეფარებინა (საითიძე 1996, 261). რუსეთის სამეფო კარმა ამჯერადაც თავი აარიდა სეფიანთა კართან ურთიერთობის გამწვავებას და ერეკლეს არანაირი დახმარება არ აღმოუჩინა. ყოველივე ამის შემდეგ რუსეთის მოიმიდე თეიმურაზ I-მა პოლიტიკურ მოღვაწეობაზე ხელი აიღო, 1661 წელს ბერად აღიკვეცა და ორი წლის შემდეგ ირანში აღესრულა, რაც სეფიანთა კარის დიდი გამარჯვება იყო (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები 1973, 328). ერეკლე ბატონიშვილს კი „...60-იანი წლების მიწურულიდან სულ უფრო და უფრო ხშირად მოსდიოდა საქართველოდან მიწვევა“ (ტივაძე 1977, 141).

ათი წლის შემდეგ, 1674 წელს, ერეკლე უფლისწული, ვახუშტის თანახმად, ირანის შაჰმა სულეიმან I-მა (1666-1694) რუსეთიდან მოიწვია და (ქართლის ცხოვრება 1973, 604), ქრისტიანობის შენარჩუნებით, კახეთის ტახტი აღუთქვა (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები 1973, 349). ირკვევა, მოსკოვმა ეს ირწმუნა და ერეკლეს ურჩია შაჰის კარზე გამგზავრებულიყო (ევროპული წყაროები 2018, 85). ირანის შაჰს ამით ორი მიზნის მიღწევა სურდა: პირველს თავად ვახუშტი ასახელებს. მის თანახმად, შაჰმა ერეკლე „...ვახტანგ და არჩილ მეფისათა მეტოქად...“ ჩამოიყვანა (ქართლის ცხოვრება 1973, 604). მეორე, ჩვენი ვარაუდით, ირანის შაჰის კარმა ერეკლეს მაგალითით ამჟამინდელ და მომავალ ტახტის მაძიებელ ქვეშევრდომებს აჩვენა, რომ ტახტის დაკავების გარანტია ირანის შაჰის ხელშია და არა მოსკოვის კარზე. ამაზე ერეკლე უფლისწულის დათანხმება და 1674 წელს მის მიერ კახეთის ტახტის დაკავება რუსეთის ქართული პოლიტიკის მარცხს მოასწავებდა.

ერეკლე ბატონიშვილის მიერ ტახტის დაკავება ლეგიტიმურ ხასიათს მას შემდეგ შეიძენდა, თუ მას ირანის შაჰი დაამტკიცებდა. ბუნებრივია, ერეკლე უფლისწული ისპაანის კარს უნდა სწვეოდა. კახთა ამაღლის თანხლებით ერეკლე შაჰის კარზე გაემგზავრა. 1675 წლის 15 აგვისტოს

დაწერილი ერთი სანდო რელაციის მიხედვით, ერეკლე ბატონიშვილი ამ დროს უკვე ირანში იყო (ევროპული წყაროები 2018, 67). ირკვევა, რომ შაჰის კარზე მიმავალ ერეკლეს მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი ქრისტიანული სარწმუნოება ურყევად დაეცვა და მუსლიმობა, თუნდაც ფორმალურად, არ მიეღო. ამაში მას კიდევ რჩებოდა რუსთ დიდი ხელმწიფის იმედი, რომ ის შაჰის წინაშე უშუამდგომლებდა (ტივაძე 1977, 168). თავის მხრივ კი, შინაგანი გადაწყვეტილებით, შესაძლოა მოსკოვის გასაგონადაც, აცხადებდა: „მე მზად ვარ ქრისტეს გულისათვის მოგკვდე, რათა ასეთი სულმოკლენი ამის დანახვით დაისაჯონ. თუ ღმერთი არ შემიწევს, ჩემი სიკვდილით მაინც გზას ვუჩვენებ მათ, ჩემს გვარს და ქრისტიანულ სარწმუნოებას კი შესაგინებლად არ მივცემ“ (ტივაძე 1977, 168-169). საბოლოოდ ყველასგან დახმარებამოკლებულ ერეკლე ბატონიშვილის ურყევ სარწმუნოებრივ სიმტკიცეს დიდი გამოცდა ელოდა შაჰის კარზე. 14 წელი გაძლო ამ სიმტკიცემ და გატყდა იგი, როცა მან მუსლიმობა მიიღო. ამ ხნის მანძილზე ერეკლე ბატონიშვილმა ქრისტიანული სარწმუნოების დაცვის სხვა გზაც მოსინჯა. კერძოდ, მან სცადა მიდრეკილიყო კათოლიკობისაკენ, რისი გაშუქება წარმოადგენს ამ სტატიის ძირითად მიზანს.

სანამ უშუალოდ საკითხზე გადავალთ, აუცილებელია, მოკლედ შევეხოთ ნაშრომის ამოსავალ წყაროს. იგი ეკუთვნის 1667 წლიდან (ევროპული წყაროები 2018, 59) თბილისისა და გორის მისიონში მოღვაწე კაპუცინ მისონერს - ჯუმბეპე ანტონიო რომანოს. ჩვენ არ ვიცით, როდემდე მოღვაწეობდა ის საქართველოში, მაგრამ ცნობილია, რომ 1675-1677 წლებში მან თბილისიდან და გორიდან 7 ვრცელი რელაცია გააგზავნა პროპაგანდაში (ევროპული წყაროები 2018, 59-105; 107-116). მისი რელაციებიდან ჩანს, რომ ჯუმბეპე ანტონიო რომანო აქტიური, გულმოდგინე და დიდი პასუხისმგებლობის მატარებელი მისიონერია. მას თბილისის მისიონი საკუთარ თავზე მეტად უყვარდა. აკი წერდა: „მე აქ მოვედი, რათა დარჩენილი სიცოცხლე საუკუნო სიმტკიცის მაგალითად ვაქციო“ (ევროპული წყაროები 2018, 78). კიდევ მეტი; „უმაღლესი სიცოცხლეს დავთმობ, ვიდრე ამ მისიონს მწვალებლებს დავუტოვებ“-წერდა 1677 წლის 1 მაისს გორიდან (ევროპული წყაროები 2018, 101). ის ორგანულად ვერ ეგუებოდა უსარგებლო და უინიციატივო მისიონერებს, რომლებიც კონგრეგაციის წესდებას არღვევდნენ, რის გამოც მას მტრობდნენ და, მოშურნეთა წყალობით, პროპაგანდასთან მუდმივად დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა (ევროპული წყაროები 2018, 75-84). მოკლედ რომ ვთქვა, ჯუმბეპე ანტონიო რომანო უშუალო მონაწილეა იმ ამბებისა, რომლებზეც ახლა გვექნება საუბარი და ამაში დარწმუნება ძალზე მარტივია. ჩვენთვის საინტერესო საკითხს მისი 4 რელაცია ეხება (ევროპული წყაროები 2018, 59-73; 80-87; 100; 109-111).

ჯუზეპე ანტონიო რომანოს 1675 წლის 15 აგვისტოს ვრცელ რელაციაში (16 გვერდი) დაწვრილებით მოთხრობილია, ამ წელს დღის წესრიგში როგორ დადგა სომხურ- გრიგორიანული და რომაულ-კათოლიკური ეკლესიების უნიის საკითხი (ევროპული წყაროები, 2018: 61-73). როგორც ირკვევა, ამ პროცესისათვის მზადება 1673 წლის მარტიდან დაიწყო, როცა პაპმა კლემენტე X-მ (1670-1676) ნახჭევანის პროვინციის გენერალურ ვიკარიუსად და ვიზიტატორად გაგზავნა ყირიმის მისიონში დიდი გამოცდილება მიღებული მამა ფრანჩესკო პისკოპო (Raguaglio 1695, 249-251). აღნიშნული მიზნით მამა პისკოპო ირანის შაჰის კარზე იგზავნებოდა ელჩის სტატუსით და, გარდა ეკლესიათა უნიისა, ევალეობოდა, ნახიჭევანის კათოლიკეთა სახელმწიფო ვალის საკითხის მოგვარება (Raguaglio 1695, 311-328). მისი დიპლომატიური რანგი შაჰის კარზე განმტკიცებული იყო პაპისა და „...სხვა ქრისტიანი მმართველების წერილებით...“ (ევროპული წყაროები 2018, 61).

1675 წლის 2 აპრილს ფრანჩესკო პისკოპო ჩავიდა ეჩმიადინში და ხალხის წინაშე გამოვიდა სიტყვით. უმაღვე ორი საეკლესიო ჯგუფი ერთმანეთს დაეჯახა სრულიად სომხეთის სამოციქულო ეკლესიის რომის კათოლიკურ ეკლესიასთან გაერთიანების გამო (ევროპული წყაროები 2018, 61). ცხადია, ამოქმედდნენ ეკლესიის უნიის მოწინააღმდეგენი და დაიწყეს სხვადასხვა ხერხით ლეგატის რწმუნებულობის დაკნინება. მათ სურდათ, პისკოპო შაჰის კარზე წარედგინათ არა როგორც პაპის, რომის საღვთო იმპერიის იმპერატორისა და სხვა ევროპელ მმართველთა ელჩი, არამედ, როგორც უბრალო რელიგიური წარმომადგენელი. შექმნილ ვითარებაში პისკოპო უკიდურესად ფრთხილად მოქმედებდა (Raguaglio 1695, 311-328). ამ უკანასკნელმა სომეხ მამებს დომინიკელებს, აზარიასა და ანტონიოს, გადასცა პაპისა და ევროპის მმართველთა წერილები, რათა მათ ისინი წარედგინათ შაჰის კარზე და ამით პისკოპოს ელჩის რანგში მიღებისათვის ნიადაგი მოემზადებინათ (ევროპული წყაროები 2018, 61). სწორედ ამ მომენტში ჩაერთო ჯუზეპე ანტონიო რომანო დიპლომატიურ მისიაში, როგორც თარჯიმანი. ის წერს: „შაჰის კარზე წერილების წარდგენა ჩემ გარეშე შეუძლებელი იყო“, რისი გამოცდილება მას 6 წლის მანძილზე არაერთხელ ჰქონია შაჰის კარზე (ევროპული წყაროები 2018, 61).

ბირველწყაროს მიხედვით, მამა ჯუზეპე ანტონიო რომანო, აზარია და ანტონიო ძალიან სახიფათო მისიით ყაზვინის გზას დაადგნენ. საქმე ის გახლდათ, რომ ამ დროს, ჩანს, მოვლენებს დაასწრო ეჩმიადინის პატრიარქმა ჰაკობ (მამა რომანოს მიხედვით-ჯაკომო) IV-მ (1655-1680) და უკვე შაჰის კარზე იმყოფებოდა. „პატრიარქი ჯაკომო,-წერს ჯუზეპე ანტონიო რომანო,- რომელიც მთელი გულით მალავდა თავის მტრობას პაპის ტახტისადმი, უკვე [შაჰის] კარზე იმყოფებოდა და გარემოცუ-

ლი იყო მრავალრიცხოვანი კრედიტორებით, რომელთა 2 ათას სკუდოზე მეტი ვალი ემართა. მას არ ეყო, ისინი ერთხელ უკვე მოეტყუებინა და ახლა მათი მეორედ გაცურება უნდოდა“ (ევროპული წყაროები, 2018: 62). შაჰის კარზე პისკოპოს წარგზავნილთა ჩასვლა რომ ჩაეშალა, პატრიარქმა ჰაკობ IV-მ „...სახელდახელოდ 10 თუ 12 ათასი სკუდო შეკრიბა და იგი მთავარ მოსამართლეს აჩუქა“ (ევროპული წყაროები 2018, 62). ამ უკანასკნელმა 15 ჯარისკაცი მოხელე გაგზავნა წარგზავნილთა შესაპყრობად. ყაზვინიდან 4 დღის სავალზე ისინი შეიპყრეს და ციხეში ჩასვეს (ევროპული წყაროები 2018, 62). ცხადია, ყოველივე ეს მიმართული იყო იქითკენ, რომ სრულიად სომეხთა პატრიარქს ეკლესიათა უნია ჩაეშალა.

დიდი დაბრკოლებების, ცილისწამების, სასამართლო მუქარისა და ტანჯვის შემდეგ მათ განსაცდელს თავი დააღწიეს (ევროპული წყაროები 2018, 63-64). ამასთან დაკავშირებით, საინტერესოა მამა ჯუზეპე რომანოს ერთი ამბლევებელი საქციელის შტრიხი. ის წერს, რომ ყაზვინში შესვლამდე ჯარისკაცებმა გაათავისუფლეს, მაგრამ აზარია ავაკი ციხეში დატოვეს. მამა რომანო გვაუწყებს: „ღამით საკუთარი ნებით ციხეში წავედი, რათა ბატონი აზარია მართო არ დამეტოვებინა; ორ დღეში მართლმსაჯულებას შაჰის ოფიცრების, ფრანგი კათოლიკეების დახმარებით იმდენი საშარო საქმე გავუჩინე, რომ ბატონი აზარია მალე გაათავისუფლეს“ (ევროპული წყაროები 2018, 65).

საბოლოოდ, უნიის მოწინააღმდეგეთა და სომეხთის პატრიარქის მიზანმა, რომ შაჰის კარზე ჩაეშალა ფრანჩესკო პისკოპოს ელჩის რანგში მიღება, მარცხი განიცადა. ამ უკანასკნელმა ყველა დიდებულის, მოხელის გული მოიგო და შაჰის დიდი წყალობაც დაიმსახურა (Raguaglio 1695, 325). ამ საქმეში დიდი იყო ჯუზეპე ანტონიო რომანოს როლიც. მას, რომელმაც იცოდა ქართული და სპარსული ენები, დაეგება პაპისა და იმპერატორის წერილების თარგმნა, რასაც დიდი შრომა დასჭირდა, განსაკუთრებით - გამოთქმების თარგმნას. საგულისხმოა, რომ ანტონიო რომანომ მოხერხებული დიპლომატიური სვლებით შეძლო ყველა არასწორი ხმის გაბათილება წერილების წარმომავლობის, მათზე დასმული ბეჭდების, მიმართვის ფორმების შესახებ. მამა რომანომ, მისი სიტყვებით, ყველაფერი „ჯეროვანი ყურადღებით“, ანუ დიპლომატიურ ენაზე რომ ვთქვათ, დიპლომატიური ეტიკეტის მომარჯვებით, პისკოპოს ელჩობას ოფიციალური ხასიათი დაუბრუნა (ევროპული წყაროები 2018, 65-66). ამდენად, უნიის მოწინააღმდეგე სომეხ პირთა მოქმედებამ მიზანს ვერ მიაღწია.

ამ კონტექსტში მეტად საინტერესოდ მოჩანს მამა პისკოპოს ოფიციალურად მიღების ცერემონიალი. ამ ფაქტს ჩვენი წყაროს ავტორი

ასე გადმოგვცემს: უნიის მოწინააღმდეგეთა შურიანობა და მტრობა „...უკიდურესად აგიზგიზდა განსაკუთრებით მაშინ, როცა შაჰის კარზე ერეკლე, საქართველოს [ტახტის] ნამდვილი მემკვიდრე...პირველად... მიიწვიეს შაჰთან. მაშინვე მიიწვიეს ღირსი მამა პისკოპოც; სომეხ მღვდლებს ძალიან უნდოდათ, რომ ისინიც მიეწვიათ, მაგრამ შაჰმა განკარგულება გასცა, ისინი არ დაეშვათ“ (ევროპული წყაროები 2018, 67). მეორე წყაროც თითქმის იმავეს გვაუწყებს: „ახლა შაჰმა,-ვკითხულობთ მასში,-თავისი ინიციატივით, მიიწვია მამა პისკოპო საზეიმო ბანკეტზე, რომელიც მომზადებული იყო იმისათვის, რომ უფლისწული ერეკლე ამ მოჩვენებითი პატივით ეცდუნებინათ; მამას ეჩვენა, რომ ახლა უფრო შესაფერისია, ესაუბროს თავის მსახურს და სამეფო კარზე არ გამოიწვიოს საფრთხე“ (Raguaglio 1695, 328). ყოველივე აქედან გამომდინარე, სომეხ სასულიერო პირთა შურისძიების მიზეზი მარტივად შეიძლება აიხსნას. ცხადია, მათი ოფიციალური მიღების იგნორირება შაჰის მხრიდან, ბუნებრივია, გაგულისებას იწვევდა. რაც შეეხება ერეკლე უფლისწულის მიღებისათვის განკუთვნილ საზეიმო ბანკეტზე მამა პისკოპოს მიწვივის მიზანს, ასე პირდაპირ ვერ გავცემა პასუხი საკონტროლო მასალის უქონლობის გამო. ჩვენი ვარაუდით, შესაძლებელია, შაჰი ამ ფორმით აჩვენებდა ქრისტიანული სამყაროს სულიერი მეთაურის ლეგატს, თუ რა პატივით ეპყრობა ირანის ხელმწიფე თავის ქრისტიან ქვეშევრდომს, რომელიც ახლა ტახტის მიღების სურვილითაა ჩამოსული. ასევე საფიქრებელია, შაჰს ერეკლე უფლისწულთან მიმართებაში შეიძლება პისკოპოს დამოკიდებულების გავებაც სურდა. ალბათ, ეს არ ისურვა მამა პისკოპომ და შეხვედრაზე თავი შეიქცია თავის მსახურთან საუბრით, რათა გაუთვალისწინებელი საფრთხე არ წარმოეშვა. ასეა თუ ისე, ერეკლე უფლისწულისა და ფრანჩესკო პისკოპოს შეხვედრა შედგა. თავის მხრივ, ერეკლემ ეს მომენტი შემდეგში გამოიყენა იმისთვის, რომ დაკავშირებოდა მამა პისკოპოს. ჩვენ არ ვიცით ზუსტად, ეს როდის მოხდა. ცნობილია მხოლოდ ის, რომ ერეკლე უფლისწული ჰერ კიდევ ირანში მყოფ ფრანჩესკო პისკოპოს დაუკავშირდა საქართველოში მოღვაწე კაპუცინის, სამოციქულო მისიონერის - ანტონიო რუფინოს მეშვეობით, რომელიც იმხანად ყაზვინში იმყოფებოდა და სთხოვა ლეგატს, ის რომის ეკლესიის წიაღში მიეღო. ასევე აუწყებდა, რომ თავისი ნებით ეახლებოდა რომის პაპს (Raguaglio 1695, 328). ამასთან დაკავშირებით საგულისხმოა იმ ფაქტის აღნიშვნაც, თუ რა ინფორმაცია გააჩნდა მამა პისკოპოს ერეკლე უფლისწულის კათოლიკობისადმი დამოკიდებულებაზე. „ერეკლე აღზრდილი იყო ქრისტიანულად, თუმცა დასნებოვნებული იყო ერესითა და ბერძენთა სქიზმით, რომელიც მთელს საქართველოში სუფევდა; დედა, რჩეული და ყველაზე გულმოდგინე ქალბატონი, რათა ერეკლე არ გადაგვარებულიყო

მუსლიმთა ცრუ სექტით, მონდომებით ზრდიდა მას კათოლიკობისადმი არა განსაკუთრებული მიდრეკილებით, რომელსაც გაეცნო სამეგრელოში კაპუცინებისა და თეატინელი მამებისაგან; ამიტომ ახალგაზრდა უფლისწული, შესაძლოა, უფლის შუქით განათებული, მზად იყო თავისი წინაპრების შეცდომები დაეტოვებინა“ (Raguaglio 1695, 327)-ვკითხულობთ ერთ-ერთ წყაროში. ამ ინფორმაციის გადასამოწმებელი სხვა წყარო არ გაგვანინა და უცნობია ისიც, თუ რა უპასუხა პისკოპომ ერეკლე უფლისწულს.

შემდგომი მოვლენები ასეთი მიმდევრობით განვითარდა: მამა ჯუზეპე ანტონიო რომანომ, მისივე ინფორმაციით, ერეკლე ბატონიშვილთან ახლო ურთიერთობა დაამყარა, რასაც ბიძგი მისცა ერთმა გარემოებამ, კერძოდ: როგორც ჩანს, ერეკლე ბატონიშვილის სახლს შავი ჭირის ეპიდემია შეეყარა და, შაჰის ბრძანებით, ანტონიო რომანომ მათი მკურნალობა დაიწყო, რაც ერთი თვე გაგრძელდა. ის წერს: „მათი სახლი განვკურნე და ასზე მეტი ადამიანი ფეხზე დავაყენე“ (ევროპული წყაროები 2018, 70-71). ირკვევა, ამ კავშირს ერთჯერადი ხასიათი არ ჰქონდა. საქართველოსკენ მობრუნებულ რომანოს ერეკლე ბატონიშვილმა მთელი გზის სახარჯო ფული მისცა. ასევე სთხოვა, როცა საქართველოში მეფედ დაბრუნდებოდა, გორში თეატინელთა ქონება კათოლიკეებისათვის დაებრუნებინა. სანაცვლოდ, ერეკლე ბატონიშვილმა კი რომანოს სთხოვა: შაჰისათვის ჩაეგონებინათ, ცხადია მასა და პისკოპოსს, რომ აუცილებელია მას სახელმწიფო დაუბრუნოს. მამა ჯუზეპეს ეჭვი არ ეპარებოდა, „...თუკი შაჰს ჩავგაგონებთ, რომ აუცილებელია ერეკლე უფლისწულს სახელმწიფო დაუბრუნოს [ქრისტიანობით], მაშინ ის ყველა ქონებას გადმოგვცემს“. ამასთანავე, თუ მის სამეფოში ორი ახალი მისიონერი ჩამოვა-ერთი ექიმი და მეორე ქირურგი, მაშინ ის თავისი სახლისა და კარისათვის წამლების შესაძენად მათ წელიწადში რეგულარულად 100 სკუდოს გადაუხდიდა. „ამის შესახებ მას უნდა ჩვენს ბატონ პაპს მისწეროს“. უმჯობესად მიმაჩნია დაცდა: რა პასუხს გასცემს სპარსეთის კარი, სადაც ერთსულოვნად თვლიან, თუ მას ქართლის სამეფოში არ გააგზავნიან, მაშინ ის კახეთის სამეფოს მიიღებს, სადაც კათოლიკურ სარწმუნოებაზე აღსარების თქმას თავისუფლად შეძლებს“ (ევროპული წყაროები 2018, 71-72).

მამა ჯუზეპე ანტონიო რომანო 1677 წლის 27 ნოემბერს თბილისიდან ისევ გაუწვევიათ ყაზვინში. ამის მიზეზს ის არ ასახელებს, თუმცა მისი ამავე წლის დეკემბრის რელაციიდან ირკვევა, რომ მას ამჯერად კონკრეტული მიზანი ჰქონდა. კერძოდ, ფრანჩესკო პისკოპოს დაეწყო მოლაპარაკებები შაჰის კარზე, რომ კაპუცინებისათვის დაებრუნებინათ გორში თეატინელ და ავგუსტინელ მისიონერთა ჩამორთმეული ქონება (ევროპული წყაროები, 2018: 108). ყაზვინში ჯუზეპე რომანო ისევ მოხ-

ვედრილა ერეკლე უფლისწულთან, როგორც მისი მკურნალი. მამა-მისიონერს იმედი ჰქონდა, თუ ერეკლე საქართველოში დაბრუნდებოდა, მისი კეთილგანწყობილებით ისარგებლებდა, ჩამორთმეულ ქონებას დაიბრინებდა, რადგან უფლისწული „...ძალიან ღვთისმოსავია და დიდ პატივს სცემს სამოციქული (კათოლიკურ-მ.პ.) სარწმუნოებას“ (ევროპული წყაროები 2018, 107-111). ამასთან კავშირში ავტორი ერთ უსიამოვნო შემთხვევასაც გვამცნობს, რაც სრულიად უცნობი იყო ჩვენთვის: „ერთ-ერთი ძვირფასი წვეულების დროს,-წერს მამა რომანო,- შაჰმა მოუწოდა ერეკლეს, გადასულიყო მუსლიმურ სარწმუნოებაზე, რაზეც მან ამაყად უპასუხა, რომ ურჩევნია მოკვდეს, ვიდრე ჩაიდინოს ასეთი საქციელი. შაჰმა მას შეაფურთხა და გაარტყა სახეში. შემდეგ დილას შაჰმა მოინანია თავისი საქციელი, გაუგზავნა ოქროს თასი და სთხოვა, ნუ განურისხდებოდა, ამბობდა, რომ ასე მოიქცა მხოლოდ იმიტომ, რომ მთვრალი იყო“ (ევროპული წყაროები 2018, 111). რომანოს წარმოდგენაში ეს შემთხვევა ქმნიდა ერეკლეს სრულყოფილი ქრისტიანის სახეს, რომელიც მისი დაცვისათვის ყოველნაირ შეურაცხოვას აიტანდა. თუმცა 14 წლის წინააღმდეგობის შემდეგ ერეკლე უფლისწული გატყდა და ვერასოდეს გავიგებთ, ეს შეიტყო თუ არა მამა ჯუზეპე ანტონიო რომანომ.

სანამ საბოლოოდ დავასკვნით, კიდევ ერთ ფაქტს დავიმოწმებთ ერეკლეს მიერ კათოლიკობისადმი კეთილსასურველი დამოკიდებულების შესახებ. 1688 წელს ქართლის მეფედ დამტკიცებული, ფორმალურად მუსლიმი ერეკლე I (ნაზარალი-ხანი), ჩანს, არ ივიწყებდა კათოლიკეებს. ცნობილი ფრანგი მოგზაური და ბუნებისმეტყველი ჟოზეფ ტურნეფორი, რომელიც 1701 წლის 21-26 ივნისს იმყოფებოდა თბილისში, წერს: ერეკლე I “დადის მეჩეთშიც, ხოლო როცა კაპუჩინებთან სალოცავად მიდის, მისი უწმინდესობის, პაპის, საღვთაგანთა სჯამს” (ჟ. პ. დე ტურნეფორი 1988, 12). მართალია, ეს არანაირად არ ნიშნავდა იმას, რომ ერეკლე მეფე კათოლიკობას აღიარებდა. საფიქრებელია, რადგან ირანი კათოლიკობას იწყნარებდა, ხოლო მოჩვენებითი მუსლიმი მეფე მართლმადიდებელ ეკლესიაში ვერ ივლიდა, მიდიოდა კათოლიკურ ეკლესიაში, რათა ისევ ქრისტიანად ეგრძნო თავი და ამით შვება მიეღო. ვინ იცის?

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, დავასკვნით: 1675 წელს ფრანჩესკო პისკოპოს შაჰის კარზე ელჩობის დროისათვის კახეთის სამეფოს ტახტის მაძიებელ ერეკლე ბატონიშვილს ჯერ კიდევ არ ჰქონდა გადაწყვეტილი, მიეღო თუ არა მუსლიმობა. ამ უკანსაკნელის დაკავშირება ფრანჩესკო პისკოპოსათვის რომის ეკლესიის წიაღში მიღების თხოვნასთან, მიმართული იყო იქითკენ, რომ ესარგებლა ამ მაღალი ელჩობით და რომის პაპის სახით მოკავშირე შეეძინა შაჰის წინაშე.

ასევე საფიქრებელია, კათოლიკობისადმი მიდრეკით მას შეიძლება სურდა შაჰისათვის, რომელიც იწყნარებდა იმპერიის ტერიტორიაზე კათოლიკე მისიონერებს და, შესაბამისად, კათოლიკურ სარწმუნოებას, ეჩვენებინა, რომ ზურგი აქცია მართლმადიდებელ რუსეთს, ემხრობა ირანის კარის დასავლურ კურსს და თავისი გაკათოლიკებით მეტი სარგებლობის მოტანა შეუძლია შაჰის კარისათვის, ვიდრე გამუსლიმებით. საკუთრივ კი, კათოლიკობაზე მოქცევით ქრისტიანად რჩებოდა. უფრო კონკრეტულად: ერეკლე ბატონიშვილმა რომის კურიასა და შაჰის კარს შორის არსებულ ორმხრივად ხელსაყრელი ურთიერთობის ფარგლებში მოსინჯა ნიადაგი, რომის პაპის ფაქტორი გამოეყენებინა? შაჰის კარზე, რათა ამ უკანასკნელს ის ქრისტიან კათოლიკედ დაესვა ქართლის ან კახეთის ტახტზე. ცხადია, ერეკლე უფლისწულის ამ მცდელობებს განვითარება არ მოჰყოლია.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა
ა) წყაროები

ქართლის ცხოვრება. 1973. ტ. IV. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
Kartlis tskhovreba. 1973. T'. IV. Tbilisi: „sach'ota sakartvelo“.

ევროპული წყაროები საქართველოს შესახებ (XVII საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედი. 2018. იტალიური და ლათინური ტექსტები თარგმნეს, შესავალი და შენიშვნები დაურთეს მურმან პაპაშვილმა, ელდარ მამისთვალიშვილმა და ზურაბ გამეზარდაშვილმა. თბილისი: „საჩინო“.

Evrop'uli ts'q'aroebi sakartvelos shesakheb (XVII sauk'unis uk'anask'neli meotkhedi. 2018. It'aliuri da latinuri t'est'ebi targmnes, shesavali da shenishvnebi daurt'es murman p'ap'ashvilma, eldar mamistvalishvilma da zurab gamezardashvilma. Tbilisi: „sachino“

ტურნეფორი, ჟოზეფ პიტონ დე. 1988. მოგზაურობა აღმოსავლეთის ქვეყნებში. ფრანგულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო მზია მგალობლიშვილმა. თბილისი: მეცნიერება.

T'urnepori, zhopez p'it'on de. 1988. Mogzauropa aghmosavletis kveq'nebshi. Prangulidan targmna, shesavali da k'oment'arebi daurto mzia mgaloblishvilma. Tbilisi: metsniereba.

Raguaglio del viaggio fatto da'padri dell'ordine de'Predicatori, inviati dalla Sagra Congregazione de Propaganda Fide missionary apostolici nella Tartaria minore l'anno 1662. Aggiuntavi la nuova spedizione del P.maestro fra Francesco Piscopo in Armenia e Persia dato in luce dal P. fr. Rafaele Maria Filamondo. Napoli, 1695.

ბ) ლიტერატურა

- მამისტვალიშვილი, ელდარ. 2011. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა და დიპლომატია. ტ. II. თბილისი: უნივერსალი.
- Mamistvalishvili, eldar. 2011. Sakartvelos sagareo p'olit'ik'a da dip'lomat'ia. T'. II. Tbilisi: „universali“.
- მამისტვალიშვილი, ელდარ. 2019. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა და დიპლომატია. ტ. III. თბილისი: “უნივერსალი”.
- Mamistvalishvili, eldar. 2019. Sakartvelos sagareo p'olit'ik'a da dip'lomat'ia. T'. III. Tbilis: universali.
- საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. 1973. ტ. IV. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
- Sakartvelos ist'oriis nark'vevebi. 1973. T'. IV. Tbilisi: sabch'ota sakartvelo.
- საითიძე, გონა. 1996. ქართული სამეფო-სამთავროების საგარეო პოლიტიკის ისტორიიდან (XVII ს-ის 50-იანი წლები). ქართული დიპლომატია. წელიწდეული 3. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Saitidze, g. 1996. Kartuli samepo-samtavroebis sagareo p'olit'ik'is ist'oriidan (XVII s-is 50-iani ts'lebi). Kartuli dip'lomat'ia. Ts'elits'deuli 3. Tbilisi: tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- საითიძე, გონა. 2001. ერთი საბუთი კახეთის მეფე თეიმურაზ I-ის რუსეთის სამეფოსთან დიპლომატიური ურთიერთობის ისტორიიდან (XVII საუკუნის 60-იანი წლები).
- Saitidze, gocha. 2001. Erti sabuti k'akhetis mepe teimuraz I-is rusetis samepostan dip'lomat'iuri urtiertobis ist'oriidan (XVII sauk'unis 60-iani ts'lebi).
- ქართული დიპლომატია. 2001. წელიწდეული 8. რედ. როინ მეტრეველი, თბილისი: „ბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Kartuli dip'lomat'ia. 2001. Ts'elits'deuli 8. Tbilisi: tbilisis universit'et'is gamomtsemloba.
- ტივაძე, თამარ. 1977. საქართველო და რუსეთ-ირანის პოლიტიკური ურთიერთობა XVII საუკუნის მეორე ნახევარში. თბილისი: მეცნიერება.
- T'ivadze, tamar. 1977. Sakartvelo da ruset-iranis p'olit'ik'uri urtiertoba XVII sauk'unis meore nakhevarshi. Tbilisi: metsniereba.
- ტივაძე, თამარ. 1990. თეიმურაზ პირველის საგარეო პოლიტიკა. თბილისი: მეცნიერება.
- T'ivadze, tamar. 1990. Teimuraz p'irvelis sagareo p'olit'ik'a. Tbilisi: metsniereba.

King Erekle I and Catholicism (A New Analysis of the Problem)

The Capuchin missionary Giuseppe Antonio Romano, in his report sent from Tbilisi on August 15, 1675, informs us that in April of the same year, he participated in negotiations to achieve the unification of the Armenian and Catholic churches in Iran. During this period, at the court of Shah Suleiman I (1666-1694), there was a contender for the throne of the Kingdom of Kakheti, Erekle I (also known as Irakli, or Heraclius), who had arrived from Moscow and had no intention of ascending to the throne in exchange for changing his faith. It was revealed that he contacted father Francesco Piscopo of Nakhchivan, who was present at the Shah's court, with the aim of resolving Nakhchivan's Catholic debt and unifying the Armenian and Catholic churches. According to the same source, Erekle appealed to father Francesco Piscopo, requesting acceptance into the Roman Church.

From the indirect information recorded in the source, the following conclusion is drawn: Prince Erekle's appeal to father Piscopo was aimed at leveraging his significant embassy and seeking an ally before the Shah in the person of the Pope. In inclining towards Catholicism, Erekle sought to demonstrate to the Shah, who tolerated Catholic missionaries within the empire, his disassociation from Orthodox Russia and support for the Western orientation of the Iranian court, while highlighting the potential benefits he could bring to the Shah's court by embracing Catholicism, rather than converting to Islam. Therefore, as part of the mutually advantageous relationship between the Roman Curia and the Shah's court, Prince Erekle endeavored to enlist the Pope as an intermediary at the Shah's court, with the hope that the latter would support his claim to the throne of Kartli or Kakheti as a Christian ruler.